

ХРОНІКА

ДАР'Я БУРА
ЮРІЙ БУТУСОВ

**БИТВА
ЗА ХАРКІВ**

2014 РІК

Харків
«ФОЛІО»
2023

Розділ 1

ПЕРШІ В УКРАЇНІ

Тоді ніхто не знав, що 21 листопада 2013 року почнеться революція в Києві. За кілька днів до Вільнюського саміту Східного партнерства Кабінет Міністрів України вирішив тимчасово зупинити процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Розпорядження про це офіційно оприлюднив прем'єр-міністр України Микола Азаров. Реакцією на таке рішення були протести, які розпочалися в Києві.

Близько півночі, після того, як стало відомо про тимчасове зупинення підготовки до підписання Асоціації, на Площі Свободи навпроти будівлі Харківської обласної ради зібралося трохи більше десятка активістів. Вони стояли з прапорами Євросоюзу та України до ранку. По обіді наступного дня харківський Євромайдан (який тоді так ще не називався) збільшився до кількох десятків активних громадян.

За тиждень до протестів Володимир Чистилін, який згодом став одним з організаторів харківського Євромайдану, написав про відзначення дев'ятої річниці Помаранчевої революції 2004 року. «Тоді ми були з помаранчевими шарфами: збирали людей на одну революцію, а вийшло, що вже починається інша. Коли це сталося, ми вийшли на невеличку акцію солідарності з Києвом. І тоді у Харкові, там, де стоїть намет “Все для

перемоги», кричали: «Революція!»» — розповідав Володимир Чистилін. — Я був ключовим організатором, починаючи від 19 листопада, проводив перший мітинг. З першого до останнього дня я був у Харкові». Чистилін пригадував, що харків'яни вийшли на мітинг у підтримку євроінтеграції першими в Україні ще 19 листопада 2013 року.

23 листопада міська влада огородила площу Свободи сіткою начебто для підготовки до Нового року. Одразу після цього активісти почали нарощувати рух, і 24 листопада на мітинг під пам'ятник Т.Г. Шевченку (згодом збори тут стануть регулярними) вийшли за різними підрахунками від однієї до двох тисяч осіб. Наступного дня тодішній мер міста Геннадій Кернес оголосив у Харкові карантин через нібито складну епідеміологічну ситуацію з грипом. Це мало завадити масовим зборам, проте активісти не збиралися здаватися.

«Після того, як у Києві 30 листопада побили студентів, у Харкові всі зрозуміли, що революція — це надовго», — зазначав Володимир Чистилін. 1 грудня біля пам'ятника Шевченку зібралося вже близько семи-восьми тисяч людей. З кінця 2013 року місце біля пам'ятника Кобзарю стало центром прогресивного Харкова. Тут щодня проходить віче, служитимуть церковну службу за мир та виступатимуть політики, музиканти й поети.

У перший день зими мітингувальники вимагали імпичмент для президента Віктора Януковича, розпустити Кабмін і провести перевибори до Верховної Ради. Крім того, вони закликали всі громадські та політичні сили зробити все можливе для подолання політичної кризи ненасильницьким шляхом, а також забезпечити національні інтереси України й відновити євроінтеграційний процес. Також учасники акції закликали НАТО попере-

дити Росію про невтручання у справи України. «У нас був експерт по НАТО професор Олександр Георгійович Ющенко, який сказав: “Ви ж розумієте, що готується війна?” Ми звернулися до НАТО з проханням не допустити російську агресію, бо були переконані, що після перемоги тут почнеться війна. 1 грудня харківський майдан офіційно про це заявив», — говорив Володимир Чистилін.

«Особливість харківського майдану полягала в тому, що він був політичний, але позапартійний. Свого часу нас намагалася “Свобода” “рейдернути”, але ми з хлопцями домовилися. Зі Швайкою (народний депутат від ВО “Свобода” Ігор Швайка), з усіма сіли за стіл переговорів і сказали: “Давайте приберемо партійні прапори”. Для “Свободи” це не характерно, вони стали збоку площі й ми з ними спілкувалися нормально, я контактував з ними щодня», — згадував Володимир Чистилін.

Депутат Харківської обласної ради від фракції «Батьківщина», один з організаторів та член координаційної ради харківського Євромайдану Іван Варченко від початку долучився до харківського Євромайдану, але згодом зрозумів, що все будуть вирішувати в Києві: «Хлопці місцеві достатньо добре зорганізувалися, — говорив він. — Ну, і я розумів, що, зрештою, доля України вирішуватиметься в Києві, і сконцентрувався передусім на київському Майдані. Там треба було додати енергії і розуміння, що Харківщина, Схід України разом з центральною частиною України. Через те я залучив друзів, і ми зробили спільними зусиллями так зване “харківське містечко” біля торгового центру “Глобус” — “Під Глобусом”».

«Після побиття студентів починається постійний Майдан у Києві. На другий день цього постійного Май-

дану я приїжджаю до Києва і питаю: “А де харків’яни стоять?” Ніде харків’яни не стоять. Трохи там, трохи в іншому місці, розбіглися між людьми. Спочатку половину намету ми орендували у львів’ян. Потім з друзями скинулися, купили великий військовий намет. А згодом купили ще п’ять менших військових наметів. Я ще думав: “Хороші намети, довго служитимуть”. Згодом їх спалили, коли з “Глобусу”, зверху, кидали запалювальну суміш. Усе це “харківське містечко” згоріло. Я більше концентрувався на харківському Майдані в Києві. Ми давали там сигнали, що Харків підтримує Київ. Інформаційно це працювало, резонувало, зокрема на Захід. І це було добре. Я бачив, що це потрібно», — згадував Іван Варченко.

З 7 на 8 грудня, близько 22-ї години, з площі Свободи у Харкові стартували 40 автомобілів з прапорами України та ЄС до Києва. Активістам Євромайдану автомобілісти везли продукти й теплі речі. «Люди передали мед, варення, а головне — своє тепло киянам, і сказали, що в Харкові ті, хто залишився, обов’язково підтримають Євромайдан завтра концертом і власною присутністю на мітингу о 12:00», — говорив в коментарях пресі Варченко. За його словами, активістам з Харкова важливо було подавати сигнал, що Схід і Захід разом, що Майдан — це не вигадка якихось західних чи проамериканських українських політиків, що це воля громадянського суспільства.

Розділ 2

«НАЛІТ ТВОРЧОСТІ»

Із самого початку, за словами Володимира Чистиліна, Євромайдан у Харкові мав певний наліт творчості та інтелігентності: окрім політичних гасел, там постійно виступали музиканти й поети. Протягом грудня біля пам'ятника Шевченку практично щодня відбувалися концерти та перформанси. Разом з читаннями віршів Шевченка й сучасних авторів відбувалися рок-концерти на підтримку київського Євромайдану. Крім місцевих виконавців, до Харкова приїжджали гурти, письменники й поети з різних міст і регіонів.

22 грудня відбулася спроба символічного перейменування проспекту Леніна на проспект Леннона. У рамках акції «Спасибі дідусеві Леннону за наше щасливе дитинство» пісні The Beatles звучали в записі та наживо у виконанні харківських рок-музикантів. Перед присутніми також виступав відомий український письменник і поет Юрій Андрухович. Після концерту учасники Євромайдану влаштували урочисту ходу від пам'ятника Шевченку до проспекту Леніна повз стелу з великим державним прапором, вигукуючи «Слава Україні! Героям Слава!», «Харків, вставай!» і «Ленін, goodbye!». Проходячи повз будівлю облдержадміністрації, учасники ходи скандували «Банду геть!». За пропозицією українського письменника Серія Жадана співали «народну ліверпульську пісню» «Червона калина» і All you need is

love. На будинку по проспекту Леніна, 1 учасники ходи прикріпили символічну меморіальну дошку — аркуш паперу з портретом музиканта і написом: «Проспект названо на честь видатного музиканта, поета, композитора і борця за мир Джона Вінстона Оно Леннона (1940—1980) від вдячних харків'ян». Жадан висловив думку, що тимчасову меморіальну дошку слід замінити на постійну. «Ця дошка тимчасова, я впевнений, що варто її замінити на постійну. Єдине у мене побоювання, що наша влада тепер і Джона Леннона вважатиме колаборантом і фашистом. Я думаю, що заради того, щоб ця дошка висіла, варто змінити харківську владу», — цитували Сергія Жадана ЗМІ. На завершення ходи присутні заспівали гімн України й влаштували фотосесію з «меморіальною дошкою Леннону».

Подібна спроба перейменування проспекту вже була у 2007 році. Тоді активісти місцевої організації Партії «Реформи і порядок» намагалися змінити його назву, прикріпивши паперові наліпки «проспект Леннона» поверх справжніх «проспект Леніна».

Сергій Жадан, характеризуючи харківський Євромайдан, говорив, що від київського він відрізнявся відсутністю партійних прапорів і політиків. «У нас це був справді громадський рух. Все це починала купка активістів, і в нас до самого кінця, до лютого не було партійних прапорів. Коли до нас приходили партійці, ми просили їх прибирати партійні прапори. Це для Харкова насправді була дуже важлива річ». Він зазначав, що у Харкові спочатку виходили одна-три тисячі людей, щонайбільше п'ять, але «зорганізувалося нове ком'юніті». «З'явилися нові люди. Скажімо, я дуже добре пам'ятаю, як зорганізувався цей наш міфічний “Правий сектор”»: прийшли два молодих чоловіки, які сказали:

“ми “Правий сектор”. Наскільки в них були повноваження від “Правого сектора”, я, чесно кажучи, не знаю. Довкола них швидко утворилася група людей. Це були переважно харківські ультрас, тобто молоді харків’яни. Цих людей бачу до сьогодні, з них дуже багато хто і далі працює як волонтери, як активісти, хтось пішов у політику, хтось далі представляє Євромайдан. Їх я багато пам’ятаю», — говорить письменник через кілька років після Революції гідності.

Розділ 3

ПЕРШІ НАПАДИ

2 грудня на мирний пікет біля Харківської облдержадміністрації напала група молодиків. Близько десятка чоловіків спортивної статури вклинилися в ряди пікетувальників та почали кидати людям під ноги петарди й вибухові пакети. Міліція реагувала на напад україн пасивно. Люди власноруч затримали кількох провокаторів, впізнавши у них тих самих осіб, що нападали на людей у Чугуєві та Веселому. Це були перші напади агресивних противників Майдану.

За тиждень невідомі почали підпалювати автівки народних депутатів та євромайданівців. 12 грудня близько першої години ночі в Чугуєві невідомі підпалили авто народного депутата України від ВО «Свобода» Ігоря Швайки. Транспортний засіб згорів ущент. Нардеп розцінював підпал як помсту за активну діяльність націоналістичного об'єднання на Харківщині. Наступної ночі, близько другої години, на подвір'ї будинку №17 на вулиці Сумській (Страхове товариство «Саламандра»), невідомі спалили орендований харківським Євромайданом мікроавтобус. На ньому щодня на мирні акції привозили апаратуру й теплі речі, які харків'яни збирали для Києва. За словами організаторів, мікроавтобус не мав жодних розпізнавальних знаків Євромайдану. На момент підпалу в ньому не було апаратури та інших цінних речей.

Іван Варченко теж був готовий до того, що на його машину чекає подібна доля. «Одного разу, коли я їхав до Києва у відносно мирні часи... Хоча це умовно можна назвати “мирні” — після побиття студентів... Коли ще сподівалися, що політичне питання вдасться розв’язати по-європейськи, спільними зусиллями... Взяв дітей: племінника, хрещеника, сина і сина кума, сказав тоді: “Поїхали, хлопці, на Майдан, подивитися. Там є по 10, 12, 15 років хлопці теж. Українці мають захистити Київ”. Вони наділи ці металеві каски, й ми поїхали на Майдан. На моїй машині з правого боку відкрутили болти на передньому і задньому колесах. Я це помітив випадково. О 6–7-й годині ранку ми виїхали, щоб о 12–13-й бути в Києві. Ожеледиця на дорозі вже, їду спокійно, повільно. Дорога хороша, можна розігнатися. І так 70 км я проїхав на напіввідкручених болтах. Раптом трошки трусонуло, проїхали якусь нерівність дороги й машина затремтіла, почалася вібрація страшenna. Я не розумів, що трапилося, відразу зупинився. Кажу: “Хлопці, вистрибуйте з машини, бо щось деренчить, незрозуміло що”. Вискочили вони з машини. Я вийшов, колеса розвернуті, з правого боку машини болт вже один випав, десь загубився, але решта трималася. Видно, що колеса вже нерівно стоять. Я подивився під машиною, чи нічого не причеплено, прикрутив ці колеса і поїхав далі. Тоді ми ще не готувалися до війни...» Уже в Києві йому знайомі пояснили, що якби він їхав на швидкості 110–120 кілометрів на годину чи спробував когось обігнати, машину перекинуло б кілька разів.

Тим часом голова Харківської ОДА Михайло Добкін заявляв, що Харківщина «проїгнорувала майданні настрої столиці й Західної України», а харківський Євромайдан назвав «нібито існуючим».

У двадцятих числах грудня так звані «тітушки»¹ активізувалися в Харкові (офіційно визнано використання державними службовцями правоохоронних органів та спецслужби кримінальних бандитських формувань тітушок проти демократичної акції «Євромайдану»). 20 грудня о четвертій годині ранку тітушки атакували приміщення харківської «Просвіти», де розташовувався штаб Євромайдану Харкова, по вулиці Римарській, 18. На першому поверсі будинку вибили шибки декількох вікон, на ганку розлили фарбу. На фасади будинку штабу та прилеглих нанесли наклепницькі написи на адресу прихильників євроінтеграційного напрямку України. Нічна варта штабу зловмисників затримати не встигла, проте помітила, що нападниками були двоє молодих чоловіків спортивної статури. Сайт «Антикор» згодом напише, що одним із нападників на «Просвіту» був Антон Бестаєв — один з лідерів бандформування «тітушок». Бестаєв також разом зі своїми підлеглими був неодноразово помічений у рейдерських захопленнях квартир і житлових будівель. Під час Майдану Бестаєв нападав на активістів зі зброєю у Харкові, а навесні 2014 року Арсен Аваков повідомить, що Бестаєв, разом зі своєю бандою тітушок відрізав голови активістам у Маріїнському парку 18–20 лютого.

¹ «Тітушки» — термін з'явився у травні 2013 року й походить від прізвища спортсмена Вадима Тітушка. Набув широкої популярності з листопада 2013 року, в період Євромайдану. Збірна назва найманців, часто люмпенізованих кримінальних елементів, гопників, молодиків, зокрема спортсменів, яких використовувала українська влада часів Януковича для застосування фізичної сили й участі в масових сутичках; зокрема, для перешкоджання діяльності опозиційних активістів та для дій проти вуличних протестів: провокацій, підпалів машин, залякування, побиття та розгону демонстрацій.

24 грудня о третій годині ночі у дворі будинку по вулиці Новоолександрівська, 54а, корпус 6 стався другий підпал автомобіля Євромайдану. Того ж числа, близько дев'ятої години вечора на вулиці Іванова на одного з організаторів харківського Євромайдану Дмитра Пилипця напали двоє й побили його та завдали декількох ударів ножем. Наступного дня міський голова Геннадій Кернес заперечив причетність влади Харкова і області до нападів на активістів Євромайдану та їхнє майно і припустив, що напад на Дмитра Пилипця міг бути вчинений самими опозиціонерами. Перед цим Геннадій Кернес прокоментував події вечора 24 грудня в Instagram: «Якщо у вас, довбнів, є крила — літайте, є сеча — пийте, і у таких євро багато бажань» (російською: «Если у Вас дол...в есть крылья, летайте, есть моча — пейте, и у таких евро много желаний»). Голова Харківської облдержадміністрації Михайло Добкін заявив, що, ймовірно, до нападу і заподіяння ножових поранень Дмитру Пилипцю можуть бути причетні «свободівці». Член Штабу національного опору Іван Варченко повідомив, що харківський Євромайдан очікує провокації задля дискредитації активістів, та наголосив, що Євромайдан залишається мирною акцією і не планує захоплення міської, обласної ради та інших адміністративних будівель Харківщини.

Трохи пізніше Сергій Жадан пригадає: «Протягом зими Кернес нас доволі сильно пресував, і “Оплот” нас постійно там пас. Кількох наших порізали, і, коли ми проводили з'їзд Євромайданів у січні 2014 року, то було дуже жорстко. За нами там просто ганялися по вулицях, нападали».

27 грудня близько третьої години ночі на підвір'ї будинку по вулиці Данилевського, 31 підпалили ще один

автомобіль волонтерів харківського Євромайдану. Вогонь перекинувся на сусіднє авто. Обидві машини згоріли вщент.

«Я за тиждень до цього знав прекрасно, що мені спалить машину і що моя машина наступна, бо до цього дві чи три машини вже спалили», — говорив Іван Варченко після ночі з 28 на 29 грудня, коли і його машина згоріла вщент. Власне, за тиждень до підпалу він вагався, чи варто страхувати автомобіль, не знав, як пояснити у страховій компанії, що, мовляв, переконаний, що машину спалить, але застрахуйте. Врешті вирішив, що варто застрахувати: «Я мав у понеділок їхати в страхову компанію. А в суботу мені палить цю машину. З суботи на неділю в ніч». За його словами, це зробили загопи спеціального призначення, які «можливо, не завжди політично спрямовувалися політичним керівництвом міста Харкова, але діяли в його інтересах. Вони визначали сферу інтересів, розуміли, хто заважає, і не обов'язково погоджували з господарями, своїми фінансовими донорами, ті чи інші кроки, здійснювали ті чи інші заходи проти тих, хто, на їхню думку, заважав. Зрозуміло, що заважав Євромайдан у Харкові, який був найбільшим після київського Майдану упродовж усього часу. І зрозуміло, що заважали ті люди, які певною мірою долучалися і організовували Євромайдан».

Розділ 4

ФОРУМ ЄВРОМАЙДАНІВ

Перед пам'ятником Шевченку, де зазвичай збиралися місцеві активісти Євромайдану, 11 січня зібрався натовп на підтримку курсу президента України Віктора Януковича. За підрахунками, було кілька тисяч людей. Учасники заходу з державними прапорами та прапорами «Партії регіонів» вишикувалися обабіч вулиці Сумської від площі Свободи до Харківського академічного театру опери та балету. Люди також тримали плакати з написами: «Бюджет Майданом не наполнишь», «Харьков — за Президента Януковича», «Хватит бездельничать на Евромайдане. Возвращайтесь на работу!», «Курс Президента Януковича — курс развития», «Евромайдану — нет, да — спокойной жизни!», «Хочешь Майдан — вали за Окружную!», «Фашизму нет!». Цих людей до вулиці Сумської звозили організовано групами. Основна група демонстрантів зібралася довкола пам'ятника Шевченку, поруч з яким вночі спорудили сцену зі звукопідсилювальною апаратурою. Серед учасників Антимайдану переважно були робітники державних заводів і бюджетних установ. Також були присутні представники кількох відомих проросійських організацій: «Украинский выбор», «Союз граждан Украины», «Трудовая Харьковщина».

«Чекаємо на представників Майдану, щоб висловити їм свої думки з приводу їхнього стояння впродовж двох місяців. Ми із заводу “Турбоатом”, у нас два вихідних

усього, а от прийшли сюди, щоб зустріти майданівців. Наш же завод працював від початку січня у свята і в будні без вихідних. Нам нема коли гуляти і байдики бити, ми для країни заробляємо», — наводило «Радіо свобода» слова представниці «Турбоатому».

На ранок першого дня Форуму, рішення про проведення якого було ухвалено 27 грудня на всеукраїнській конференції Євромайданів, учасникам було відомо лише місце, куди вони мали з'явитися для реєстрації, — приміщення незалежного культурного центру «Інді», яке намагалися заблокувати прибічники проросійського курсу України. Вони заблокували центр своїми машинами. Звідти делегатів, журналістів, які отримали акредитацію, і спостерігачів на таксі відвозили за невідомою адресою. Місцем призначення був автомобільно-дорожній технікум на околиці міста.

«Тільки двоє людей знали, де все відбудуватиметься. Нам приміщення не давали, ми спробували зняти ресторан як під весілля. Про наші плани дізнавалися, і ресторан відмовляв. Був варіант зробити типу секти (*орендувати залу від імені релігійної організації Свідків Єгови*). І про це дізнавалися. Потім ми домовилися з молочним коледжем, теж в останній момент відмовили. От, у Харківській Правозахисній Групі була одна локація, українські осередки, які були, ми їх просто розкидали. Приміщень не було, а людей багато, ми їх машинами везли, погоні були. Ми приїхали саме у храм до Маринчака¹, і там був короткий молебень, думали у самому храмі провести засідання, хоча б пленарне засідання. Групи були окремо», — пригадував Володимир Чисти-

¹ Отець Віктор Маринчак, настоятель храму ПЦУ Іоанна Богослова.

лін. На його думку, того дня харківський Євромайдан значно вплинув на перебіг усієї Революції гідності.

Представники понад 50 українських євромайданів, 119 делегатів із 21 області та Криму змогли розпочати форум з двогодинною затримкою. Захід відкрили письменники Сергій Жадан та брати Віталій і Дмитро Капранови. «Було кілька локацій, сім груп», — згадував Володимир Чистилін. На форумі зустрілися активісти з усієї України та скоординували роботу протестних рухів, розробили подальшу стратегію Євромайданів, план дій, а також питання консолідації євромайданівського руху (усунення узурпаторів від влади та недопущення узурпації влади у майбутньому шляхом створення громадських механізмів, важелів прямого народовладдя та розвитку самоврядування). У зв'язку із заходами безпеки організатори Форуму радили активістам пересуватися містом групами.

Пробувши у храмі Іоанна Богослова близько години, активісти направились у Свято-Дмитрівський храм Української автокефальної православної церкви, де у трапезній залі Форум розпочав свою роботу. Під дверима церкви сталася сутичка між самообороною харківського Євромайдану та невідомими молодиками. Майданівці зійшлися в храм, і майже чотири десятки молодиків прибігли до найближчого від церкви підворіття, отримали «свої інструкції» й рушили штурмом на будівлю. Майданівцям вдалося відбити напад і не пустити тітушок до храму. Після атаки провокаторів на місце події прибули бійці спецпідрозділу «Грифон». Правоохоронці затримали 18 осіб.

«Була інформація, що йдуть тітушки, — пригадавав Володимир Чистилін. — І вони реально йшли до нас. Я був останнім, хто їхав звідти. Тітушки йдуть вули-

цею, машинами всі роз'їжджаються. Поїхали всі до іншого храму, до владики Ігоря Ісіченка. На Полтавському шляху є храм автокефальної церкви, і туди ми зайшли. Є така фотографія, де я стою в оточенні телекамер і мене запитують журналісти: «А що далі?». Усі вже зайшли до храму. Я говорю, що і далі діятимемо, хоча тітушки, мабуть, прийдуть і сюди. Я зайшов у храм, ми все зачинили, і почув, що почали штурмувати храм».

Після засідання делегати Форуму й спостерігачі роз'їхалися, щоб попрацювати у робочих групах за сімома напрямками. Близько п'ятої години вечора у «Книгарню «Є», де працювала група громадянської освіти, увірвалися від 15 до 30 молодиків і застосували сльозогінний газ, побили охорону, розстрожили скляні дверцята книжкових шаф та швидко вибігли з магазину. Особливо постраждав один з членів харківського Євромайдану — Олег Колотій, якому зламали ніс та пошкодили око.

Ввечері євромайданівці почали збиратися на традиційний мітинг. Через неможливість проведення заходу під пам'ятником Шевченку збори розпочалися біля пам'ятника м'ячу, звідки колона мітингарів вирушила до пам'ятника Григорію Сковороді. Через деякий час євромайданівці помітили зі сторони вулиці Університетської прапори «Партії регіонів». Євромайдан організував периметр з чоловіків задля забезпечення безпеки. Мітинг відбувався і далі, але вимкнули світло. До мітингувальників вийшли «антимайданівці», яких міліція швидко відгородила кордоном. З'явилися спецпризначенці. Приблизно через десять хвилин з боку площі Свободи приїхав автомобіль з гучномовцями, з яких грала музика. Завершився мітинг ходою великої колони до станції метро «Центральний ринок» в оточенні тітушок. Час від часу освітлення вимикали.

ЗМІСТ

Розділ 1. Перші в Україні	5
Розділ 2. «Наліт творчості».	9
Розділ 3. Перші напади	12
Розділ 4. Форум євромайданів.	17
Розділ 5. Протистояння наростають. Перші втрати	21
Розділ 6. Мобілізація людей	41
Розділ 7. З'їзд депутатів південного сходу України	47
Розділ 8. Останній тиждень буремного лютого	88
Розділ 9. Бійня біля ода	121
Розділ 10. «Момент дезорієнтації»	153
Розділ 11. Бій на Римарській	162
Розділ 12. «За референдум»	178
Розділ 13. Харків готується до війни	189
Розділ 14. «Харківська невдала республіка»	215
Розділ 15. Початок антитерористичної операції	263
Розділ 16. Контрольована неконтрольована ситуація	285
Розділ 17. «Скрепні» свята і українська чаша терезів.	317
Розділ 18. Розпал війни	327

Розділ 19. Перші теракти	337
Розділ 20. Харків на початку війни	350
Розділ 21. Російський слід	354
Розділ 22. Осінь терактів. Прощання з Леніним	372
Розділ 23. «Русская осень». Зима	392
Розділ 24. Протистояння Росії в Харкові	453